

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٩١٤١٦

دانشگاه قم

دانشکدهٔ الهیات و معارف اسلامی

پایان‌نامه‌ی دوره‌ی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی زینت در فقه امامیه

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر عبدالله امیدی فرد

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر سیدعلی اصغر موسوی رکنی

نگارنده:

زینب مظفری

زمستان ۱۳۸۶

۱۳۸۷ / ۴ / ۱۹

کتابخانه اساتید دانشگاه قم
فهرست شماره: ۱۳۸۷/۴/۱۹

۹۸۴۱۶

تاریخ: ۸۶ / ۱۱ / ۲۳

شماره: ۱۱ / ۵۳۴

پیوست:

برش

جمهوری اسلامی ایران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه قم

۸۴۲۵۵۱۵

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه الشریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد/ خانم زینب مظفری رشته: فقه و مبانی حقوق اسلامی

تحت عنوان: بررسی زینت در فقه امامیه

با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ: ۱۱ / ۱۸ / ۸۶ تشکیل گردید.

در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره ۱۸ با

حروف همیده

با درجه: عالی بسیار خوب خوب قابل قبول دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
عبدا... امیدی فرد	استاد راهنما	استادیار	
سید علی اصغر موسوی رکنی	استاد مشاور	استادیار	
سید یوسف علوی وثوقی	استاد ناظر	استادیار	
سید محمد جواد وزیری فرد	استاد ناظر	استادیار	
عسگر دیرباز	نماینده کمیته تخصیلات تکمیلی	استادیار	

لهدیر امور آموزش و تمصیلات تکمیلی

نام و امضاء:

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده

نام و امضاء:

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان،
دانشگاه قم

کد پستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱

تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱

دورنویس:

معاونت آموزشی ۲۸۵۵۶۸۴

معاونت اداری ۲۸۵۵۶۸۶

معاونت دانشجویی ۲۸۵۵۶۸۸

تقدیم به:

خورشید غائب از نظری که قرن‌هاست بچه‌ها با امید دیدارش
به دنیا می‌آیند، جوانها با انتظار ظهورش پیر می‌شوند و
پیران با حسرت ظهورش به دیدار معبود می‌روند.
تقدیم به او که حاضر است و ناظر و افسوس که ما غائبیم و
غافل.

و تقدیم به قمرهای دوران غیبت، فقها و مراجعی که حاصل
زحمات سالیانه‌شان را بدون چشم‌داشتی، در طبق اخلاص
برایمان به یادگار گذاشتند تا با استفاده از دریای علم و
معرفت آنان، شاید قطره‌ای بر گیریم!

تقدیر و تشکر:

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

اکنون وقت آن رسیده که سپاسگزار خوبانی باشم که خوشه‌چین خوان علم و حلمشان بودم.

سپاس فراوان از زحمات پدر و مادرم که با همکاری‌های مشفقانه خود، در تمامی مراحل همراه و کمک کار من بودند.

و قدردانی از زحمات همسرم که در طول تحصیل و تدوین پایان‌نامه، به پشتوانه همکاری‌های علمی و معنوی‌اش، توانستم این مرحله را نیز با موفقیت به پایان برسانم. و با تشکر و سپاس فراوان از استاد راهنمای این رساله، استاد فاضل و گرانمایه، حجة الاسلام والمسلمین دکتر امیدفر، که با صبر و تحمل و راهنمایی‌های عالمانه و مشفقانه، بنده حقیر را مورد لطف و عنایت قرار دادند همچنین از مشاور محترم استاد فرزانه جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر موسوی رکنی که از مشاوره‌های علمی و دقت نظر ایشان، در رفع معایب، بهره‌ها بردم، تشکر و قدردانی می‌کنم.

اگر ایراد و کاستی در این رساله وجود دارد (که مسلماً هست) از کم‌کاری و بی‌دقتی حقیر بوده است و نقصی بر اساتید محترم نیست. چرا که به پشتوانه توان علمی این دو استاد ارجمند به خود جسارت دادم که با توان اندک علمی، بر دریای بی‌کران فقه شیعه قدمی گذارم تا پژوهشی داشته باشم.

عزت و سعادت و توفیق روزافزون را برای تمامی عزیزانی که مرا در این امر یاری کردند، از خداوند سبحان مسئلت دارم.

چکیده

حسّ زیبا دوستی، یکی از ابعاد فطری بشری است لذا زینت همواره مورد توجه انسانها بوده است و نه تنها جسم خود را به شیوه‌های مختلف تزئین می‌کند و زینت را در پوشش، مکان زندگی، وسایل آن و خلاصه در جای جای حیات مادی خود بکار گرفته است، بلکه از آن در خدمت اعتقادات خویش از قبیل تزئین مساجد و معابد هم استفاده نموده است. از این رو بحث فقهی آن بویژه در شرایط کنونی جوامع اسلامی، از جایگاه مهمی برخوردار است. ما در این رساله به شیوه کتابخانه‌ای ابتدا به اهمیت زینت در اسلام از منظر قرآن و سنت پرداخته شده و زینت اشخاص و اقسام آن از قبیل زینت حفی و ظاهر و زینت ذاتی و عرضی را بیان کرده و ضمن بررسی تفسیری - روایی آیات حجاب، با بیان محدوده زینت‌های حلال و حرام زنانه و مردانه و مصادیق هر کدام، معلوم شد زینت در زنان و مردان از جهت کمی و کیفی متفاوت است. مصادیق مختلف این زینت‌ها در ضمن بخشهای پایان‌نامه آمده است، زینت در عده فوت و احرام و محدوده و مصادیق آن، اقوال و ادله و نقد آن، استفاده از زینت‌های مختص به جنس مخالف و مختص به کفار، مصادیق هر کدام، احکام وضعی و تکلیفی آن و بررسی دیدگاه‌ها... همچنین ثابت شد این حرمت از باب تشبه است نه اینکه مصادیق موضوعیت در حرمت داشته باشند. علاوه بر زینت اشخاص، زینت اماکن را از سه منظر مساجد، مشاهد مشرفه و منازل مورد توجه قرار داده و ضمن تقسیم زینت مساجد به ۱- نمای بیرونی و ساختار مهندسی و ۲- تزئینات داخلی اعم از متحرک و ثابت، به بحث فقهی پیرامون مصادیق مختلف آن از قبیل طلاکاری، مصور کردن مساجد، ساخت کنگره و مناره، کاشی‌کاری و نصب پارچه نوشته و... پرداخته و در مشاهد مشرفه نیز ضمن اثبات جواز زینت، حدود و ثغور آنرا با بیان اقوال و ادله بررسی و مصادیق زینت منازل از قبیل تصاویر، تزئین با ظروف طلا و نقره، مجسمه و... را برشمرده و حکم فقهی آنرا با استناد به دیدگاه فقهای سلف و متأخرین، مورد دقت نظر قرار دادیم.

کلیدواژه‌ها: زینت، تبرّج، حداد، زینت حفی و ظاهر، زینت ذاتی و عرضی.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	مقدمه
۲	۱. بیان مسأله تحقیق
۴	۲. اهداف تحقیق
۴	۳. اهمیت تحقیق
۵	۴. سؤالات تحقیق
۶	۵. موانع تحقیق
۷	۶. پیشینه تحقیق
۹	۷. روش تحقیق
۱۰	فصل اول: کلیات
۱۱	گفتار اول: تبیین واژگان تحقیق
۱۱	۱. زینت
۱۱	۱-۱. معنای لغوی
۱۲	۲-۱. معنای اصطلاحی
۱۳	۲. تبرّج
۱۳	۱-۲. معنای لغوی
۱۴	۲-۲. معنای اصطلاحی
۱۵	۳. حداد
۱۵	۱-۳. معنای لغوی
۱۵	۲-۳. معنای اصطلاحی
۱۷	گفتار دوم: اهمیت زینت از دیدگاه اسلام
۱۸	۱. زینت در قرآن
۱۸	۲. زینت در سیره معصومین <small>علیهم السلام</small>
۲۱	گفتار سوم: اقسام زینت
۲۱	۱. زینت ظاهری و باطنی
۲۳	۲. زینت ذاتی و عرضی

۲۵	فصل دوم: زینت اشخاص
۲۶	گفتار اول: زینت
۲۶	۱. جواز زینت زنان
۲۶	دلیل اول: قرآن
۲۸	دلیل دوم: سنت
۳۰	۲. جواز زینت مردان
۳۲	نتیجه گیری
۳۳	گفتار دوم:
۳۳	الف) احکام زینت زنان
۳۳	۱. زینت های حلال
۳۳	۱-۱. زینت در مقابل محارم
۳۶	نتیجه گیری
۳۷	۱-۲. زینت در نماز
۳۷	بررسی ادله
۳۷	الف: روایت
۳۸	ب: اجماع
۴۰	۲. زینت حرام
۴۰	۱-۲. زینت در مقابل نامحرم
۴۱	۱-۱-۲. بررسی تفسیری آیه
۴۳	۲-۱-۲. بررسی روایی آیه
۴۴	۲-۱-۳. بررسی فقهی
۴۵	۱. برداشتن ابرو و اصلاح صورت
۴۶	۲. تاتو کردن
۴۷	۳. نمایان بودن حلقه، انگشتر، ساعت و عینک زینتی
۴۸	۴. استعمال ادکلن و کرم های معطر
۵۰	۵. ناخن بلند
۵۱	۶. لباس نازک، تنگ و چسبان
۵۳	۲-۲. زینت در عده
۵۷	۳-۲. زینت در احرام
۵۷	۲-۳-۱. نگاه کردن در آینه

- ۵۸ ۲-۳-۲. سرمه کشیدن
- ۵۹ ۲-۳-۳. استفاده از انگشتر و زیور آلات
- ۶۱ ۲-۴. استفاده از زینت مختص به مردان
- ۶۱ ۲-۴-۱. دیدگاه اول: حرمت تشبه به جنس مخالف
- ۶۲ ادله قائلین به حرمت تشبه
- ۶۳ ۲-۴-۲. دیدگاه دوم: عدم حرمت
- ۶۳ قائلین به این دیدگاه
- ۶۴ ادله قائلین به عدم حرمت
- ۶۶ ۲-۵. استفاده از زینت مختص کفار
- ۶۹ (ب) احکام زینت مردان
- ۶۹ ۱. زینت‌های حلال
- ۶۹ ۱-۱. زینت در مقابل همسر
- ۷۱ ۲-۱. زینت در اجتماعات
- ۷۲ ۳-۱. زینت در اعیاد
- ۷۴ ۴-۱. زینت هنگام نماز
- ۷۶ ۲. زینت‌های حرام
- ۷۶ ۲-۱. استفاده از طلا و حریر
- ۷۷ ۲-۱-۱. استفاده از انگشتر طلا
- ۷۸ ۲-۱-۲. استفاده از محمول طلا
- ۷۹ ۲-۲. استفاده از زینت جنس مخالف
- ۸۱ ۲-۳. استفاده از زینت مختص کفار

- ۸۷ فصل سوم: زینت اماکن
- ۸۹ گفتار اول: زینت مساجد
- ۹۲ ۱. زینت مساجد با طلا
- ۹۳ ۱-۱. دیدگاه اول: حرمت طلاکاری مساجد
- ۹۳ الف) قائلین به حرمت
- ۹۳ ب) بیان ادله قائلین به حرمت طلاکاری مساجد
- ۹۶ ۱-۲. دیدگاه دوم: عدم حرمت طلاکاری مساجد
- ۹۶ الف) قائلین به عدم حرمت
- ۹۷ ب) ادله قائلین به عدم حرمت طلاکاری مساجد
- ۹۸ نتیجه گیری

- ۹۹ ۲. منقش کردن مساجد
- ۹۹ ۱-۲. دیدگاه اول: قائلین به حرمت مطلقا
- ۹۹ الف) قائلین به این دیدگاه
- ۱۰۰ ب) ادله قائلین به حرمت مطلق تصویر
- ۱۰۱ ۲-۲. دیدگاه دوم: تفصیل بین صور ذی‌الروح و غیر آن
- ۱۰۲ الف) قائلین به تفصیل
- ۱۰۳ ب) ادله قائلین به تفصیل
- ۱۰۴ ۳-۲. دیدگاه سوم: قائلین به جواز مطلقا
- ۱۰۶ نتیجه‌گیری
- ۱۰۸ ۳. ساخت مناره برای مساجد
- ۱۰۹ ۱-۳. اصل وجود مناره برای مساجد
- ۱۰۹ ۳-۱-۱. عدم جواز مناره
- ۱۰۹ بیان ادله
- ۱۱۰ ۳-۱-۲. جواز ساخت مناره
- ۱۱۱ بیان ادله
- ۱۱۲ نتیجه‌گیری
- ۱۱۲ ۳-۲. کیفیت و چگونگی ساخت مناره
- ۱۱۳ ۳-۲-۱. شرط اول: مناره کنار دیوار مسجد باشد
- ۱۱۳ الف) بیان نظر علما
- ۱۱۴ ب) بیان ادله
- ۱۱۵ ۳-۲-۲. شرط دوم: طول مناره بلندتر از سطح مسجد نباشد
- ۱۱۵ الف) بیان نظر علما
- ۱۱۵ ب) بیان ادله
- ۱۱۷ ج) نتیجه‌گیری
- ۱۱۷ ۴. کنگره‌ی مساجد
- ۱۱۸ ۴-۱. بیان دیدگاه علماء
- ۱۲۰ نتیجه‌گیری
- ۱۲۱ گفتار دوم: زینت مشاهد مشرفه
- ۱۲۱ ۱. ادله جواز زینت مشاهد مشرفه
- ۱۲۱ ۱-۱. قرآن
- ۱۲۲ ۱-۱-۱. آیه اول
- ۱۲۲ ۱-۱-۲. آیه دوم

۱۲۳	۲-۱. روایات.....
۱۲۴	۳-۱. عقل.....
۱۲۷	گفتار سوم: زینت منازل.....
۱۲۷	۱. استفاده از تصویر و نقاشی و مجسمه.....
۱۲۷	۱-۱. دیدگاه اول: حرمت استفاده از تصویر و مجسمه.....
۱۲۷	الف) قائلین به حرمت استفاده از تصویر و مجسمه.....
۱۲۸	ب) ادله قائلین به حرمت استفاده از تصویر.....
۱۳۰	۲-۱. جواز استفاده از تصاویر.....
۱۳۰	الف) قائلین به جواز اقتناء و استفاده از تصاویر.....
۱۳۱	ب) ادله قائلین به جواز اقتناء و استفاده از تصاویر.....
۱۳۳	نتیجه گیری.....
۱۳۴	۲. استفاده از ظروف زینتی.....
۱۳۴	۱-۲. استفاده از ظروف طلا و نقره.....
۱۳۵	۱-۱-۲. حرمت استفاده زینتی از ظروف طلا و نقره.....
۱۳۵	الف) قائلین به حرمت استفاده زینتی از ظروف طلا و نقره.....
۱۳۶	ب) ادله قائلین به حرمت استفاده از ظروف زینتی طلا و نقره.....
۱۳۹	۲-۱-۲. جواز استفاده زینتی از ظروف طلا و نقره.....
۱۳۹	الف) قائلین به جواز استفاده زینتی از ظروف طلا و نقره.....
۱۴۰	ب) ادله قائلین به جواز استفاده زینتی از ظروف طلا و نقره.....
۱۴۱	نتیجه گیری.....
۱۴۲	۲-۲. استفاده از ظروف زینتی غیر از طلا و نقره.....
۱۴۴	فصل چهارم: نتایج، پیشنهادات و ضمائم.....
۱۴۵	نتایج.....
۱۴۸	پیشنهادات.....
۱۴۹	خلاصه.....
۱۵۴	ضمائم.....
۱۷۱	فهرست منابع و مآخذ.....

مقدمه

حمد و سپاس بی‌کران خدای را که جهان را هستی بخشید. بساط وجود را، بدون ماده‌ای پیشین، بگسترانید و کاخ مجلل هستی را بدون هیچ کم و کاستی برافراشت. آسمان را به زیور ستارگان بیاراست و زمین را به زیباترین نقش‌ها و رنگها تزئین کرد. چراغ عقل را در آدمی برافروخت؛ او را به سرمایه علم و فطرت امتیاز بخشید و استعدادهای نهفته‌اش را با الهامات فطری و پیروی از رهاورد پیامبران شکوفا ساخت. او را با تاج خلیفه‌اللهی خود، گل سر سبد هستی قرار داد و بر این خلقت به خود آفرین گفت. (۱)

پروردگار جمیل او را به زیباترین صورت آفرید (۲) و ذره‌ای از حب جمال (۳) خود را در نهادش به ودیعت نهاد تا نشانی از او باشد.

این حسن زیادوستی و جمال خواهی را به رسمیت بخشید و منکران آن را سرزنش کرد و فرمود: «قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (۴)

بگو ای بنی اسرائیل، چه کسی زینتهای خدا را که برای بندگان خود آفریده، حرام کرده و از روزی‌های حلال و پاکیزه منع کرده است. بگو این نعمتها در دنیا برای اهل ایمان است و خالص اینها و نیکوتر در آخرت برای آنان است. و صد البته که افراط و تفریط را

۱- «فتبارك الله أحسن الخالقين»، قرآن کریم، سوره مؤمنون، آیه ۱۴.

۲- «و لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم»، قرآن کریم، سوره تین، آیه .

۳- قال الصادق (ع) إن الله جميل و يحب الجمال، محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه (تهران: مکتبه لاسلامیه، [بی‌تا])، ج ۳، ص ۲۴۰، احکام الملابس، باب ۱، ح ۱ و ۴.

۴- قرآن کریم، سوره اعراف، آیه ۳۲.

نمی‌پسندد؛ چرا که اسلام دین اعتدال است ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾^(۱)

لفظ زینت، بدون در نظر گرفتن مشتقات آن، یازده بار در قرآن^(۲) به معانی مختلفی از قبیل شوکت و جلال^(۳)، دورنمای زیبا^(۴)، رنگارنگ شدن^(۵)، ستارگان^(۶)، نیکویی^(۷) و زیور^(۸) و... آمده است.

در این تحقیق سعی داریم زینت را در معنای عرفی خود - که به معنای آراستن و استفاده از لوازم و وسایل زینتی که باعث آرایش و زیبایی می‌شود - مورد بحث و بررسی قرار دهیم. در احکام فقهی اسلام، به تناسب در ابواب مختلف، از زینت بحث شده است و در مباحث نماز، حج، طلاق و... بصورت پراکنده پیرامون زینت بحث و بررسی صورت گرفته و همواره مورد توجه و مذاقه فقهای اسلام، خصوصاً تشیع بوده است.

ما در این تحقیق سعی داریم به بحث و بررسی زینت در فقه امامیه پرداخته و ضمن بیان ادله و نقد و بررسی آن، بصورت اجمالی و منسجم مباحث مربوط به زینت را در مجموعه‌ای گرد آوریم، شاید مورد استفاده دیگران قرار بگیرد.

۱. بیان مسأله تحقیق

در این تحقیق سعی داریم بحث زینت را از نظر فقهی مورد بررسی قرار دهیم. همان زینتی که خداوند خطاب به پیامبر ﷺ می‌فرماید: ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾^(۹)

۱- قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۱۴۳.

۲- قرآن کریم، سوره اعراف، آیه ۳۲؛ سوره یونس، آیه ۸۸؛ سوره نحل، آیه ۸؛ سوره کهف، آیات ۴۶-۲۸-۷؛ سوره طه آیات ۵۹-۸۷؛ سوره نور، آیه ۶۰؛ سوره صافات، آیه ۶؛ سوره حدید، آیه ۲۰.

۳- قرآن کریم، سوره یونس، آیه ۸۸ ﴿وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا...﴾

۴- قرآن کریم، سوره قصص، آیه ۷۹ ﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ...﴾

۵- قرآن کریم، سوره یونس، آیه ۲۴ ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ...﴾

۶- قرآن کریم، سوره صافات، آیه ۶: ﴿إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكُوَكِبِ﴾

۷- قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۲۱۲: ﴿زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا...﴾

۸- قرآن کریم، سوره طه، آیه ۸۷: ﴿وَلَكِنَّا حُمَلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ...﴾

۹- قرآن کریم، سوره نور، آیه ۳۱: به زنان مؤمن بگو دیدگان خود را فرو گیرند و دامان خود را حفظ کنند و زینت خود را جز آن مقداری که آشکار است، نمایان نکنند.

همان زینتی که زنان مؤمن ملزم هستند آن را بپوشانند و آن را جز برای همسران و پدران و برادران و... آشکار نسازند.

البته تلاش بر آن است که علاوه بر بررسی دقیق معنای زینت در آیه شریفه مربوط به حجاب، زینت را بطور عام در فقه امامیه مورد بررسی قرار دهیم که مقصود از زینت حلال چیست و مرز آن کدام است، آیا معیار حرمت زینت حرام، به ذات آن مربوط می شود یا به کاربرد آن و دهها سؤال دیگر. علاوه بر آن زینت در عده، لباس نمازگزار و زینت در احرام، استفاده از زینتهای مخصوص کفار و زینتهای جنس مخالف، همه و همه مباحثی هستند که در فقه امامیه به تناسب با موضوعات در ابواب مختلف فقهی، بطور پراکنده، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است که سعی داریم علاوه بر بررسی تفصیلی چنین مواردی، به بررسی مصادیق جدید آن از نظر فقهی بپردازیم. علاوه بر زینت اشخاص، سعی داریم در این تحقیق پیرامون حکم فقهی مصادیق جدید زینت اماکن، بحث و بررسی داشته باشیم.

بعنوان نمونه تزئینات مساجد تا چه اندازه از نظر فقهی مورد تأیید است؟ استفاده از لوسترهای بزرگ تزئینی، استفاده از تابلوهای نقاشی و تابلو فرشهای نفیس در تزئین دیوار مساجد چه حکمی دارد؟

استفاده از فرشهای گرانبها و پردههای نفیس، استفاده از پشتهایی با نقش و نگار حیوانات و گل و بوته از منظر فقهی، چگونه است؟

در ساختار و معماری مساجد، استفاده از معماری غربی چه حکمی دارد؟ ساخت منارههای تزئینی با شکل و شمایلی متفاوت و طول بلند، بنای مساجد در طبقات فوقانی آسمان خراشها و صدها سؤال فقهی دیگر در این زمینه مطرح است که ما سعی داریم به اندازه وسع اندک علمی خود و با عنایت و توجه اساتید مشاور و راهنما، پاسخگوی برخی از مسایل باشیم تا زمینه ای فراهم شود برای دسترسی به مباحث جدید فقهی و تحقیق کاملتر و جامع تر اساتید و پژوهشگران، امید آن دارم با مدد الهی و عنایت حضرت ولیعصر ارواحنا فداه در این مهم، موفق شوم.

۲. اهداف تحقیق

در این تحقیق سعی داریم ضمن اثبات جواز زینت اشخاص از منظر آیات و روایات، به بررسی فقهی زینت‌های زنانه و مردانه بپردازیم و ضمن تبیین دقیق زینت ظاهر و خفی با بیان مصادیق مختلف آن، به دیدگاه فقهای معاصر، راجع به برخی مصادیق زینت، اشاره کنیم. در بحث زینت‌های غیر مجاز، سعی داریم بحث تشبه به کفار و جنس مخالف، زینت در مقابل نامحرم، زینت در عده و زینت در احرام را ضمن بیان اقوال و ادله، نقد و بررسی کنیم. علاوه بر زینت اشخاص، در بحث زینت اماکن ضمن اثبات جواز زینت مساجد و مشاهد مشرفه، مصادیق مختلف آن را - اعم از ساخت مناره و گنبد، مصور کردن، طلاکاری و... - از منظر فقهای شیعه مورد مذاقه قرار می‌دهیم و قصد داریم در بحث زینت منازل، با بیان دیدگاهها و ادله راجع به مصور کردن، تزئین با ظروف زینتی طلا، نقره و دیگر ظروف قیمتی، به بررسی فقهی آن بپردازیم.

۳. اهمیت تحقیق

بحث پیرامون زینت، امروزه از اهمیت بیشتری برخوردار است. در بحث زینت اماکن، باید تحقیق و بررسی داشته باشیم تا بتوانیم پاسخگوی شبهات باشیم. امروزه فرقه ضالّه و هابیت با تخریب بارگاه معصومین علیهم‌السلام و از بین بردن نشانه‌های دین، به اسم دین و با استناد به حدیث نبوی «ولا قبر الاّ سوّیتها...»^(۱) و روایات دیگر، با دست‌آویز قرار دادن ظاهر روایات، با کج‌فهمی خود تیشه به ریشه اسلام می‌زنند. همین مهم اقتضا دارد که با تحقیق و بررسی پیرامون مسایل فقهی زینت مساجد و مشاهد مشرفه بتوانیم شبهات و کج‌فهمی‌های آنها را پاسخگو باشیم و از تشیع و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام، طرفداری عالمانه‌ای داشته باشیم. از طرف دیگر، در مباحث زینت اشخاص، جا دارد مصادیق مختص به مردان و

۱- محمد بن یعقوب کلینی، فروع کافی (بی‌جا): دارالاضواء، ۱۴۱۳ ه.ق، ج ۶، ص ۵۲۸.

زنان را بشناسیم تا با پرهیز از پوشیدن لباس جنس مخالف، به ورطه تباهی نیفتیم. مصادیق جدید زینت مختص به کفار را بشناسیم تا مشمول لعن معصومین علیهم السلام (۱) نشویم. از طرف دیگر، امروزه مساجد را با ساخت مناره‌های بلند تزئین می‌کنند و با نصب عکس‌ها و تصاویر شهدا، سعی در زنده نگهداشتن نام و یاد شهدا دارند و یا تمثیلی از ائمه معصومین و واقعه کربلا کشیده می‌شود و بر سر در حسینیه‌ها، تکایا و مساجد نصب می‌شود و اگر پاسخ مستدلی در این زمینه نداشته باشیم، چند صباحی دیگر این تصاویر از سر در تکایا و مساجد، به درون مساجد راه می‌یابند، و دهها مسئله دیگر همه از مسایل جدیدی هستند که پاسخگویی به آن، ضرورت انجام این تحقیق می‌باشد.

۴. سوالات تحقیق

با توجه به گستردگی بحث زینت در ابواب مختلف فقهی، پرسش‌های زیادی در این زمینه مطرح است.

در بحث زینت اشخاص، آیا زینت‌های حلال زنانه و مردانه، از جهت کمیت و کیفیت با همدیگر تفاوت دارند؟ منظور از زینت مختص چیست و معیار تشخیص آن کدام است؟ آیا حرمت مصداقی از زینت، مشمول عموم «حلال محمد حلال ابداً الی یوم القیامه و حرامه حرام ابداً الی یوم القیامه» (۲) می‌باشد؟ یا بر اساس شرایط زمانی و مکانی متفاوت است؟

بعبارت دیگر شناخت این مصادیق بعهدۀ عرف است یا امور ثابت و غیر متغیری هستند که باید طبق معیارها و قوانین قرن‌ها پیش سنجیده شود؟ و در باب زینت اماکن علاوه بر اثبات جواز یا عدم جواز زینت اماکن مقدسه، محدوده مجاز استفاده از تزئینات اعم از تزئینات معماری و تزئینات داخلی - کدام است؟ و در این مورد آیا بین تزئینات مساجد و مشاهد مشرفه تفاوتی هست یا نه؟ تزئین منازل با ظروف زینتی، صور و مجسمه از جهت فقهی چه

۱- محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، کتاب التجاره، ابواب ما یکتسب به، باب ۸۷، پیشین، ج ۱۷، ص ۲۸۴، ح ۱.
 ۲- محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ترجمه: محمد باقر کمره‌ای، باب البدع والرأی، [بی‌جا]: انتشارات اسوه، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۱۷۳.

حکمی دارد؟ و دهها سؤال دیگر همه از مسایلی هستند که با استناد به ادله فقهی و دیدگاه فقهای متقدم و متأخر، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۵. موانع تحقیق

بحث زینت در فقه بصورت مجزا مورد بحث قرار نگرفته است بلکه در ضمن ابواب مختلف فقهی، بیان شده است، لذا تحقیق پیرامون آن، بررسی ابواب مختلف فقهی را می‌طلبید که همین امر، تحقیق در این زمینه را مشکل کرده بود.

اختلاف آرای فقیهان متقدم و متأخر، در این زمینه، مشکل دوم تحقیق بود که به سختی می‌شد نظرات را دسته‌بندی و نتیجه‌گیری کرد.

از طرف دیگر مراجعه به کتب فقهی علمای سلف، علاوه بر آنکه تسلط کامل بر زبان عربی و ترجمه آن را می‌طلبد، در برخی موارد کتب فقهی با چاپ‌های قدیمی هستند که از لحاظ خط و نگارش، استفاده از آن مشکل است و برخی کتب فهرست مطالب ندارد و همین امر مراجعه به ابواب فقهی مورد نظر را مشکل می‌کند.

مهمتر اینکه در بیان اقوال بزرگان و بررسی ادله، نقد ادله و جمع‌بندی آن، رفع تعارض بین روایات و مسایلی از این قبیل، قدرت و توان علمی بالایی لازم است که این حقیر با اندوخته اندک علمی، در چنین حدی نیستم منتهی با مدد الهی و عنایت و توجه اساتید راهنما و مشاور، تا حد توان تلاش خود را بکار بسته‌ام.

علاوه بر مسایل مطرح شده، در مورد زینت، با توجه به مسایل مستحدثه و جدید و مصادیق آن در فقه، دیدگاه علمای سلف را نداریم و برای دانستن نظر علمای متأخر باید غالباً به پاسخهای شفاهی ایشان یا استفتائاتی که از مراجع عظام شده، استناد کنیم که علاوه بر آنکه در تمام مسایل مستحدثه، نظر و استفتای متأخرین را نداریم، استناد به نظر شفاهی و استفتائات پراکنده‌ای که از مراجع معظّم شده، کاری مشکل است زیرا در غالب موارد، اینگونه استفتائات بصورت مدون و منظم وجود ندارد.

با وجود این موانع و موانعی دیگر، تمام سعی خود را بر انجام تحقیقی کامل و راه‌گشا بکار بستیم. باشد که مقبول افتد چرا که «لا یكلف الله نفساً إلاّ وسعها».

۶. پیشینه تحقیق

بحث و بررسی پیرامون زینت، پیشینه‌ای به قدمت احکام فقهی دارد. زیرا در بسیاری از مباحث فقهی از قبیل نکاح، طلاق، حج، احکام لباس مصلی، احکام مربوط به حجاب و پوشش و... این بحث مطرح است.

لذا از زمان صدر اسلام مورد توجه ائمه معصومین علیهم‌السلام و مسلمین بوده است و پرسش و پاسخ و پژوهش پیرامون زینت به آن دوران بر می‌گردد.

روایات رسیده از معصومین پیرامون پاسخ به شبهات و اشکالات مسلمین راجع به حجاب و تفسیر همه‌جانبه آیات حجاب، از مصادیق این بررسی و تحقیق است.

در روایتی زراره از امام صادق علیه‌السلام در مورد «إلا ما ظهر منها» سؤال کرد. امام علیه‌السلام فرمودند:

«الزینة الظاهرة الكحل والخاتم»^(۱)

مراد از زینت ظاهر سرمه و انگشتر است.

این روایت و صدها روایت دیگر، بیانگر اهتمام و توجه مسلمین صدر اسلام به بحث زینت و مصادیق آن می‌باشد که در مباحث آینده به تناسب موضوع به برخی از موارد آن اشاره می‌کنیم - با تلاش علما و محدثین شیعه - این روایات در ذیل ابواب مجزایی، در کتب روایی معتبر مانند فروع کافی، تهذیب، استبصار و من لایحضره الفقیه و مجموعه‌های روایی متأخرین مانند وسایل الشیعه، بحار الانوار، مستدرک الوسایل، جمع‌آوری و مکتوب شده است. پس از غروب یازدهمین خورشید امامت، فقهای زمان غیبت نیز، با توجه به ادله شرعی و روایات رسیده از معصومین علیهم‌السلام با نهایت دقت و توجه، مباحث زینت را در ابواب مختلف فقهی مورد بررسی قرار داده و با بیان مصادیق زینت، به بررسی و تحقیق پیرامون آن

۱- محمد بن یعقوب کلینی، فروع کافی، پیشین، ج ۶، ص ۵۲۱.

پرداخته‌اند که به عنوان نمونه به ذکر چند مورد بسنده می‌کنیم:

شیخ طوسی در نهاییه، ابن براج در المذهب، مقدس اردبیلی در مجمع الفائدة و البرهان، شهید اول در لمعه، شیخ انصاری در مکاسب و شهید ثانی در مسالك، محقق حلی در شرایع و مرحوم نجفی در جواهر و بسیاری از متقدمین پیرامون زینت در کتاب صلوة در بخش احکام لباس مصلی و احکام مساجد، در کتاب حج در بخش شرائط صحت طواف و در کتاب طلاق در باب احکام عده و ابواب مختلف دیگر به تناسب موضوع به بیان ادله و بحث و بررسی پیرامون حکم فقهی آن پرداخته‌اند.

علمای متأخر نیز با توجه به گستردگی بحث زینت و پیدایش مصادیق جدید و متنوع، بیش از پیش بر این موضوع اهتمام داشته‌اند. در عروة الوثقی و شرح‌های مختلفی که بزرگان بر عروه داشته‌اند، در تحریرالوسیله امام خمینی (ره) و حاشیه‌های مختلف آن، نهج الارشاد بهجت، فقه الصادق محمد صادق روحانی، منهاج الصالحین خویی و دهها کتاب معتبر فقهی که به بررسی زینت در احکام مسجد، لباس مصلی، محرّمات احرام و... پرداخته‌اند. علاوه بر کتب روایی و فقهی، کتابهایی پیرامون مساجد نوشته شده است که در مورد زینت مساجد، به تناسب بحث کرده‌اند که سیمای مساجد نوبهار^(۱) از جمله این کتب است که فقط به بررسی مسایل پیرامون مساجد پرداخته است اما ما در این تحقیق با دیدی گسترده‌تر، علاوه بر بررسی زینت اشخاص، در بحث اماکن علاوه بر زینت مساجد، زینت در مشاهد مشرفه و منازل راهم مورد بررسی قرار داده‌ایم.

در باب زینت زنان نیز در کتاب‌های مربوط به حجاب و عفاف، مطالب ارزنده‌ای آمده است که از آن جمله الستر والنظر شیخ محمد مهدی شمس‌الدین و مسئله حجاب شهید مطهری و فقه و پوشش کلاوتر و... می‌باشد که بلحاظ رعایت اختصار به ذکر همین موارد بسنده می‌کنیم.

در این کتب، محور اصلی حجاب، ادله اثبات آن، بیان حدود و... بوده است و بحث زینت بعنوان مسئله‌ای فرعی و غالباً در مورد زنان مطرح شده است. اما در این تحقیق با توجه به

۱- رحیم نوبهار، سیمای مساجد (پای جا): نشر اعتماد، ۱۳۷۲.

محوریت بحث زینت، اقسام مختلف زینت اعم از زینت‌های زنانه و مردانه حرام و حلال و مصادیق هر کدام با توجه به دیدگاه فقها و ادله، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و نظر فقها و مراجع معاصر راجع به برخی مصادیق، بصورت استفتاتی از محضر ایشان است. بعبارت دیگر در این پژوهش سعی شده علاوه بر مباحث نظری، مباحث مورد نیاز عملی هم از طریق فراهم آوردن استفتات مورد دقت و بررسی قرار گیرد که این شیوه در کمتر کتاب و مقاله‌ای بکار گرفته شده است.

همچنانکه اشاره شد در زمینه زینت مباحث بطور پراکنده در کتب مختلفی پرداخته شده است که ما سعی داریم در این رساله، با نگاهی همه جانبه به مسئله زینت - در حد توان علمی اندک خود - تحقیقی مفید در این زمینه داشته باشیم تا جرقه‌ای باشد برای تحقیقات کامل‌تر و جامع‌تر اساتید و پژوهشگران.

۷. روش تحقیق

روش تحقیق در این رساله، با توجه به موضوع آن که نظری است به روش کتابخانه‌ای صورت پذیرفته است و با توجه به گستردگی دامنه تحقیق، کتب زیادی مطالعه شد و پس از مطالعه دقیق، اطلاعات مورد نظر در زمینه موضوع، فیش برداری و سپس مطالب بصورت منظم دسته‌بندی گردید و در نهایت جهت پاسخ به سئوالات تحقیق و اثبات یا رد فرضیه‌ها، رساله تدوین شده است.

با توجه به موضوع رساله، بیشتر کتب مراجعه شده، متون فقهی امامیه بوده است و تا حد امکان نظر فقهای امامیه از ابتدای دوران غیبت تا دوران معاصر، مورد بررسی قرار گرفته است. البته به تناسب موضوع به نشریات و فصل‌نامه‌ها هم مراجعه شده و از مطالب مورد نیاز به حسب موضوع استفاده شده است.